

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی ارزشیابی، راهبردها و اهداف آموزش جغرافیا در مقطع ابتدایی

مجتبی حاجی زاده^۱، اسماعیل شرافت^۲، حسین مهدی قلی زاده^۳، حامد حیدرپور زرگ آباد^۴

۱- کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد تبریز

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی ارومیه

۳- لیسانس روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد ارومیه

۴- لیسانس آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد واحد سلماس

mhajizadeh506@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی راهبردها و اهداف آموزش جغرافیا در مقطع ابتدایی انجام شد. ارزشیابی بخشی از فرایند آموزش و پرورش است که بر اساس آن اطلاعات لازم در مورد یادگیری یا آموخته‌های دانش‌آموز جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌شود تا میزان تحقق هدف‌های پیش‌بینی شده مورد قضاوت قرار گیرد. هدف ارزشیابی قضاوت در مورد ارزش برنامه و مؤثر بودن برنامه برای کسانی که در آن شرکت کردند فرآیند ارزشیابی مشخص می‌سازد چه چیزهایی خوب انجام شده و چه چیزهایی به اصلاح و بهبود نیاز دارند. استفاده از راهبردهای مناسب در آموزش جغرافیا در مقطع ابتدایی نقش مؤثر و قابل توجهی دارد. استفاده از روش‌های فعال، تجارب عملی و بازتولید دانسته‌های جغرافیایی، به دانش‌آموزان کمک خواهد کرد تا بهترین گام‌های گذارده شود. در نتیجه بررسی این مقاله نشان داد که ارزشیابی منظم و دقیق در آموزش جغرافیا در مقطع ابتدایی بسیار حائز اهمیت است. با استفاده از روش‌های مناسب، معلمان قادر خواهند بود تا عملکرد دانش‌آموزان را بهبود بخشند و نقاط ضعف را شناسایی کنند.

کلمات کلیدی: آموزش جغرافیا، تدریس جغرافیا، دوره ابتدایی، مدرسه، روش تدریس

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

در آستانه قرن بیست و یکم ارزشیابی آموزشی به‌عنوان یکی از شاخه‌های تخصصی علوم تربیتی کاربرد قابل‌ملاحظه‌ای در ارتقای کیفیت نظام‌های آموزشی پیدا کرده است به‌طور کلی هر فعالیت که برای انتقال برانگیختن و کسب دانش نگرش و توانش به عمل می‌آید از ارزشیابی آموزشی به‌عنوان فرآیندی مستمر و منظم برای توصیف کردن هدایت و اطمینان یافتن از کیفیت فعالیت‌های آموزشی خود استفاده می‌کند. (۱)

ارزشیابی بخشی از فرایند آموزش و پرورش است که بر اساس آن اطلاعات لازم در مورد یادگیری یا آموخته‌های دانش‌آموز جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌شود تا میزان تحقق هدف‌های پیش‌بینی‌شده مورد قضاوت قرار گیرد بنابراین اولاً، ارزشیابی یک فرایند است و نه فرآورده و میدانیم هر فرایندی زمان‌بر است و امتحان‌های مرسوم و سنتی چنین ویژگی را ندارند. ثانیاً، در این فرایند، مجموعه اطلاعاتی از کلیه آموخته‌های دانش‌آموز جمع‌آوری می‌شود برای رسیدن به اهداف آموزش و پرورش به‌وسیله معلمان و مدیران برای دانش‌آموزان شرایطی فراهم می‌شود و از وسایل کمک‌آموزشی مختلفی استفاده می‌شود و در پایان هر برنامه آموزشی معلمان علاقه‌مند هستند تا بازده فعالیت‌ها و تغییرات حاصل در رفتار دانش‌آموزان را مورد بررسی و بازبینی قرار دهند تا مشخص کنند چه اندازه به هدف‌های موردنظر رسیده‌اند؛ بنابراین هدف، برنامه، روش وسایل کمک‌آموزشی و ارزشیابی پنج عنصر مهم آموزش و پرورش به‌شمار می‌روند که جریانی متشکل و به‌هم‌پیوسته را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین فعالیتی که پس از اجرای برنامه‌های آموزشی صورت می‌گیرد آشنایی معلم با مفاهیم و اصول سنجش و ارزشیابی از هر یک از مواردی است که در پایان هر دوره تحصیلی انجام می‌شود. مفهوم ارزشیابی به‌عنوان امتحان و آزمون کردن همواره در طول تاریخ آموزش و پرورش با فرایند آموزش و یادگیری همراه بوده و از آن به‌عنوان ابزاری برای تشخیص میزان پیشرفت یادگیری فراگیران و میزان دستیابی به هدف‌های آموزشی و تربیتی استفاده شده است. (۱)

جغرافیا امروزه از اهمیت زیادی قرار ارزشیابی بررسی و مورد درسی کتاب‌های محتوای اساس بر نیز معلمان و دانش‌آموزان برخوردار است علاوه بر تدریس جغرافیا در مقاطع مختلف تحصیلی جغرافیدانان سهم مهمی در سازمان‌دهی فضا و برنامه‌ریزی و مدیریت سرزمین ایفا می‌کنند در دنیای امروز، کتب نشریات سازمان‌ها و مؤسسات متعددی در ارتباط با این شاخه از دانش بشری آمده به وجود و یا فعالیت می‌کنند باوجود اهمیتی که دانش جغرافیا دارد معهداً بسیاری از مردم اطلاعات چندانی از این علم ندارند و با توانمندی‌ها و نقاط مثبت آن آشنا نیستند درس جغرافیا طی سال‌های اخیر مورد توجه زیاد متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. به‌هر حال اگر لازم باشد که دانش‌آموزان سواد جغرافیایی خود را توسعه بخشند و توانایی استدلال مکانی پیدا کنند آموزش جغرافیا به شکل اصولی بسیار ضروری است. از زمان تأسیس دارالفنون در ایران درس جغرافیا جزئی تفکیک‌ناپذیر در برنامه‌های آموزش رسمی کشور بوده و همچنان موقعیت مستحکم خود را حفظ کرده است آموزش جغرافیا از گذشته‌های دور تاکنون وظایف بسیار متنوعی را بر عهده داشته است نگاهی به سرفصل‌های درس جغرافیا در دارالفنون نشان می‌دهد که در آن هنگام شناساندن موقعیت نسبی و مطلق مکان‌های جغرافیایی و همچنین قوانین و اصول اولیه‌ی زمین در فضا اوضاع جغرافیایی قاره‌ها و کشورها از وظایف کتب درسی و معلمان جغرافیا بوده است نگاهی به سرفصل‌های امروزی درس جغرافیا در کتب درسی دوره متوسطه نشانگر تحول موضوعات آموزشی شیوه‌های تدریس و مطالب منتخب برای آموزش جغرافیا به نسل‌های بعدی است. اگر دیروز شناسایی کشورهای کوچک و بزرگ در برنامه درسی جایی برای خود داشت امروزه مباحثی چون تغییرات زیست‌محیطی، اصول و قوانین جغرافیایی، جغرافیا و توسعه پایدار، مخاطرات طبیعی، اکوتوریسم زندگی در مناطق مختلف جغرافیایی جهان امروز جمعیت منابع و مطرح هستند که ورود برخی از آن‌ها به برنامه درسی جغرافیا ناشی از ضرورت زمانه احساس نیاز جامعه به این مباحث، تقاضای سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی مرتبط با مسائل جغرافیایی و برنامه‌های جهانی آموزش جغرافیاست.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در مورد ارزشیابی، طراحی، تدوین و اجرای بسته برنامه درسی و کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در ساختار جدید و ارزشیابی‌های سالانه‌ای که از این کتاب‌ها و بسته برنامه درسی صورت گرفته است و دیده می‌شود که ارزشیابی‌های صورت گرفته:

اولاً: مقطعی و سال به سال است و تصویر کاملی از روند تحولات صورت گرفته در حوزه برنامه درسی و تصمیم‌گیری در مورد تغییرات مورد نیاز در برنامه درسی و روند اجرای آموزش دوره تحصیلی ابتدایی و از جمله در درس جغرافیا به دست نمی‌دهند. ثانیاً، ارزشیابی در رویکردی عمدتاً کتاب مدار و روندی نسبتاً شتاب‌زده و محدود در حد محتوای کتاب‌های درسی و ابعاد صوری تألیفات صورت گرفته است و عناصر اصلی درگیر در برنامه درسی به خصوص ابعاد پداگوژیک و روشی، نحوه ارزشیابی‌های توصیفی و تکوینی از آموخته‌های دانش آموزان در کلاس به مفهوم درست و اصیل آن با توجه به حوزه مطالعات برنامه درسی مورد توجه قرار نگرفته است از جمله ارزیابی دقیقی از آنچه در طول سال تحصیلی در کلاس و مدرسه واقع می‌شود و آنچه دانش آموزان می‌آموزند، به دست نیامده است. در نتیجه با توجه به اینکه بیش از پنج سال از شروع اجرای برنامه درسی در ساختار جدید گذشته، تدوین و اجرای طرح ارزشیابی که این روند را با توجه به زیربنای نظری و از برنامه درسی تدوین شده قصد شده تا تجربی برنامه درسی مرجع آن در نگاهی جهانی برنامه درسی اجرا شده و آموزش داده شده و سپس برنامه درسی کسب شده جغرافیا به تصویر کشد، ضروری است. ارزشیابی مداوم در فرآیند آموزش، نقش مهمی ایفا می‌کند در هر مرحله معلم باید آموزش را از جایی شروع کند که دانش آموز از نظر مهارت نگرش و دانش در آنجا قرار دارد اگر معلم این نکته مهم در آموزش را قبول داشته باشد باید فرصت‌هایی ایجاد کند که در آن‌ها بتواند وضعیت فعلی دانش آموز را از نظر مهارت نگرش و دانش به درستی شناسایی کند فرآیند جمع‌آوری اطلاعات استفاده از آن در آموزش، برای معلمان تازه‌گی ندارد. آن‌ها از این فرآیند در آموزش خواندن و نوشتن به خوبی استفاده می‌کنند، اما در محدوده آموزش جغرافیا آن را چندان نمی‌شناسند شاید دلیل اصلی این است که در دوره ابتدایی به غلط جغرافیا در مقایسه با ریاضیات اولویت کمتری دارد. مورد دیگر این است که احتمالاً ارزشیابی پیشرفت دانش آموز در خواندن و نوشتن برای معلمان بسیار راحت‌تر از ارزشیابی پیشرفت در مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نظر در آموزش جغرافیا است (۳).

اهمیت پژوهش

در سال‌های اخیر تحول در زمینه ارزشیابی آموزشی و روش‌های مختلف آن، چنان چشمگیر بوده است که بر همین اساس نظام آموزشی کشور ما نیز طی دهه‌های اخیر متحول گردیده است و هرازگاهی تغییراتی در ساختار محتوا و روش‌های اجرایی آن پدید آمده است؛ اما این تغییرات هنوز نتوانسته است نظام آموزشی ما را به سطح مطلوب برساند هرچند که این اصلاحات هیچ‌گاه نباید متوقف شود. اگرچه در گذشته نظام تعلیم و تربیت و برنامه‌های تربیتی با حفظ کردن تکرار و تمرین و شرطی‌سازی تأکید می‌کردند و سعی داشتند ذهن دانش آموزان را به خزانه اطلاعات تبدیل کنند و معلومات و اطلاعات معلم را در آن سرازیر سازند و یا نظرات و محتوای علمی کتاب‌های درسی را به عنوان اموری مجرد در ذهن دانش آموزان جای دهند ولی جامعه امروزی انتظار دیگری دارد، انتظار این است که انسان‌های فردا توانایی برخورد با مسائل پیچیده و حل آن‌ها را داشته باشند (۴)

در رویکرد سنتی، ارزشیابی عمدتاً معلمان تلاش می‌نمودند از نتایج یادگیری دانش آموزان ارزشیابی به عمل آورند و آن را به صورت نمره گزارش دهند کمتر تلاش می‌شد که به نحوه و چگونگی یادگیری و بهبود آن توجه شود در این الگوی جدید ارزشیابی معلم ارزشیابی را در خدمت یادگیری قرار می‌دهد؛ لذا نگاه وی به آن کاملاً تغییر می‌کند. ارزشیابی‌های او به گونه‌ای است که به یادگیری بهتر بینجامد. لذا ضعف‌های عملکرد دانش آموزان و قوت‌های آن‌ها، برای این منظور بررسی می‌شود که

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

راهی برای برطرف کردن و یا بهبود آن‌ها یافت شود نه این‌که صرفاً ضعف‌ها منعکس شود همچنین این الگوی ارزشیابی موجب می‌شود معلم خود را هم‌سفر یادگیری دانش‌آموزان بداند و با آن‌ها در مسیر حرکت کند نه کسی که در پایان راه ایستاده و منتظر است که مشاهده کند چه کسی زودتر به پایان راه یادگیری می‌رسد (۵).

اگر یادگیری راجحریانی هدفمند و پیوسته بدانیم که از مبادی آغاز و به نتایج می‌رسد ارزشیابی هم جریانی پیوسته است که از مبادی آغاز می‌شود و به نتایج می‌رسد؛ یعنی دوش‌به‌دوش یادگیری به‌پیش می‌رود؛ لذا ارزشیابی زمانی برای یادگیری و در جهت بهبود یادگیری خواهد بود که پیوسته اطلاعات مفیدی برای دانش‌آموزان از طریق بازخورد فراهم آورد با ترکیب و تحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده از این نوع ارزشیابی‌ها که طی مراحل مختلف گردآوری شده است معلم می‌تواند تصمیم‌های مناسب آموزشی درباره دانش‌آموز بگیرد. با این توضیحات روشن می‌شود که این الگوی ارزشیابی کاملاً پویا است و عنصری که پویایی آن را تشدید می‌نماید ارائه بازخوردهای توصیفی است. تحقیقات زیادی نشان داده است که بازخوردهای توصیفی موجب بهبود یادگیری دانش‌آموزان می‌شود. (۶)

اهداف پژوهش

هدف کلی، تحقیق تعیین الگوها و روش‌های مناسب برای ارزشیابی در آموزش جغرافیا می‌باشد. هدف ویژه پژوهش عبارت است از: تعیین الگوها و روش‌های مناسب برای ارزشیابی در آموزش جغرافیا دوره ابتدایی است.

فرضیه پژوهش

استفاده از الگوهای نوین ارزشیابی از جمله ارزشیابی عملکردی، ارزشیابی توصیفی، کارپوشه، پرسش و پاسخ و ارزشیابی پایانی راهبردهای خوب و مؤثر برای آموزش این درس می‌باشند.

مراحل ارزشیابی آموزشی

از جمله فنون تعلیم و تربیت که هیچ معلمی از آن بی‌نیاز نیست آشنایی با شیوه‌های ارزشیابی است ارزشیابی از یک‌طرف به‌عنوان عامل کنترل‌کننده تمامی عناصر تعلیم و تربیت مانند هدف، برنامه، روش و وسایل آموزشی و از طرف دیگر به‌عنوان روشی برای شناخت و هدایت فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان به شمار می‌رود بنابراین یکی از صلاحیت‌های فردی برای احراز شغل معلمی داشتن دانش نظری و مهارت عملی در زمینه ارزشیابی است. ارزشیابی آموزشی به تصمیم‌گیری به منظورهای مختلف کمک می‌کند این تصمیم‌گیری‌ها هم در رابطه باهدف‌ها هستند، هم راهبردها هم روش‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری و هم موارد دیگری نظیر این‌ها.

این‌گونه تصمیم‌گیری‌های مختلف را در سه مرحله زیر قرار داده است:

۱- **مرحله طراحی:** مرحله طراحی با سؤال‌هایی از این نوع سروکار دارد چه کاری انجام خواهیم داد که بیشتر به زمان آینده معطوف می‌گردد و خود شامل اقدامات زیر است:

الف) تحلیل موقعیت

ب) تعیین و توصیف هدف‌ها

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ج) توصیف رفتارهای ورودی

د) انتخاب و تولید وسایل اندازه‌گیری

ه) توصیف استراتژی‌های یا راهبردها و انتخاب طرح پژوهش

ز) تدارک یک برنامه زمان‌بندی

۲- **مرحله فرایندی یا اجرایی:** این مرحله با این‌گونه سؤال سروکار دارد چگونه آن را انجام دهیم؟ که به زمان حال مربوط می‌گردد.

۳- **مرحله فرآورده‌ای:** مرحله فرآورده‌ای به پرسش‌هایی از این قبیل پاسخ می‌دهد «چگونه آن کار را انجام دادیم؟» (زمان گذشته). (۶)

مفهوم ارزشیابی در برنامه درسی

اولین تعریف رسمی از ارزشیابی به نام رالف تایلر ثبت شده است. وی ارزشیابی را وسیله‌ای جهت تعیین میزان موفقیت برنامه در رسیدن به هدف‌های آموزشی مطلوب موردنظر می‌داند. هدف ارزشیابی قضاوت در مورد ارزش برنامه و مؤثر بودن برنامه برای کسانی که در آن شرکت کردند فرآیند ارزشیابی مشخص می‌سازد چه چیزهایی خوب انجام شده و چه چیزهایی به اصلاح و بهبود نیاز دارند ارزش برنامه و مؤثر بودن یادگیری به وسیله‌ی ارزشیابی مشخص می‌شود دانش آموزان باید به نحوی ارزیابی شوند که حداکثر فرصت برای نشان دادن توانایی‌هایشان به آن‌ها داده شود ارزیابی‌های گوناگون باید با روش‌های مختلفی انجام گیرد تا به همه دانش آموزان اجازه دهد دانش‌ها و توانایی‌های خود را در علم نشان دهند. باید تفاوت‌های شخصیتی نظیر تفاوت‌های زبانی، جنسیتی، قومیتی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی و ناتوانی‌ها مدنظر گرفته شود قضاوت بر روی پیشرفت دانش‌آموز باید بر پایه منابع و انواع مختلفی از شواهد باشد ارزیابی در علم باید طوری طراحی شده باشد تا دانش و مهارت‌ها را ارزیابی کنند این کار از طریق استفاده از شواهد گوناگونی در مورد پیشرفت دانش آموزان که در شرایط و زمانهای متفاوت گردآوری شده‌اند انجام می‌شود. (۶)

ارزشیابی درس جغرافیا دوره ابتدایی

ارزشیابی معتبر آن است که باهدف‌های برنامه آموزشی همخوانی داشته باشد اگر پرورش مهارت طبقه‌بندی کردن از هدف‌های آموزش جغرافیا است باید توانایی دانش‌آموز در طبقه‌بندی ارزشیابی شود اگر توقع داریم آموزش جغرافیا توانایی مشاهده کردن را در دانش‌آموز پرورش دهد معلم باید آنان را در فرآیند آموزش فارسی مشاهده‌گر بار بیاورد و همین مهارت را نیز ارزشیابی کند؛ بنابراین توانایی دریافت حاصل مشاهدات دیگران، توانایی دانش‌آموز را در مهارت مشاهده نشان نمی‌دهد همان‌گونه که آموزش جغرافیا خود یک فرآیند ساختگرا و پژوهشگر است ارزشیابی از آموخته‌های دانش آموزان در طی همین فرآیند یک ارزشیابی معتبر خواهد بود و این کار به‌هیچ‌وجه به‌سادگی امتحان‌های کتبی رایج نیست (۹)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

راهبردهای ارزشیابی جغرافیا دوره ابتدایی

راهبردهایی هستند که به معلمان اجازه ارزیابی مستمر از درک پیشرفت دانش آموزان را نشان می‌دهند راهبردهای ارزیابی یادگیری جغرافیا ابتدایی شامل ارزیابی عملکرد در پروژه‌ها و تحقیق‌های علمی، طرح ارزشیابی توصیفی پرسش و پاسخ مشاهده و کارپوشه‌هاست.

ارزشیابی عملکردی مدل ایستگاهی

ارزشیابی عملکردی نوعی آزمون عملی است که با استفاده از ابزار و وسایل دانش علمی و محتوایی دانش آموزان و همچنین توانایی آنان در به‌کارگیری دانش فراگرفته شده را می‌سنجد یکی از انواع آزمون‌های عملکردی ارزشیابی مدل ایستگاهی است که به صورت کوتاه‌مدت در یک روز و یا بلندمدت در پایان نیمسال تحصیلی با عنوان آزمون پایانی انفرادی طراحی و اجرا می‌شود. در آزمون عملکردی دانش آموزان در یک موقعیت عملی قرار می‌گیرند تا در جریان کار به نتیجه مشخصی دست یابند. در این آزمون از دانش آموزان خواسته می‌شود تا مسائل معنی‌دار علمی، نظیر مسائلی که در زندگی روزمره با آن روبرو می‌شوند را حل کنند. بنابر نظر ثورندایک و همکاران ارزشیابی عملکردی آزمون بسیار معتبری است که تأکید بر فرآیندهای یادگیری دانش‌آموز در سطوح مختلف تحصیل دارد آزمون‌های عملکردی به‌صورت بلندمدت یا کوتاه‌مدت برگزار می‌شود. آزمون عملکردی مدل ایستگاهی که نحوه طراحی ارزشیابی و اجرای آن از اهداف این نوشتار است جز نوع کوتاه‌مدت به شمار می‌آید. (۹)

طرح ارزشیابی توصیفی

منظور از روش‌های توصیفی در ارزشیابی توجه به رویکردی است که در آن معلم تغییرات و تحولات ایجادشده در دانش‌آموز را با فنون متفاوت بررسی کرده و به‌صورت مشروح بر اساس شاخص‌های پیشرفت و یا اهداف از پیش تعیین‌شده به اطلاع دانش‌آموز و والدین می‌رساند ارزشیابی توصیفی درصدد است با تغییر در دیدگاه‌ها نگرش‌ها و روش‌های متصدیان نظام آموزشی و خانواده‌ها محیط پربار بانشاط و جذابی را برای کودکان فراهم نماید یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های والدین در امر تعلیم و تربیت فرزندان موفقیت آنان در امور تحصیلی است نظام آموزش و پرورش با درک این دغدغه ارزشمند خود را ملزم می‌داند تا حداکثر تلاش خود را برای فراهم آوردن شرایط مناسب یادگیری و رشد و بالندگی فرزندان ایران عزیز فراهم نماید. مدرسه وظیفه دارد فرصت‌های مناسبی برای تعلیم و تربیت اسلامی به معنای واقعی فراهم نماید و نباید هیچ‌یک از موارد فوق مورد کم‌توجهی قرار گیرد. کودکان باید مهارت‌های پایه و اساسی را با جذاب‌ترین روش‌ها در محیط آرام و دل‌نشین بیاموزند و با مشارکت فعال و مؤثر در این فرایند آماده زندگی در جامعه فردا شوند. (۸)

کارپوشه

سنجش به کمک پوشه کار ارزشیابی پوشه‌ای یکی از روش‌های سنجش عملکرد است و به‌تازگی شهرت زیادی پیدا کرده است. بنابه تعریف، پوشه کار به مجموعه‌ای از کارهای یادگیرنده گفته می‌شود که نشان‌دهنده کوشش، پیشرفت و موفقیت تحصیلی او در یک زمینه خاص است پوشه کار ابزاری است که مجموعه‌ای از نمونه آثار و محصولات فعالیت‌های مختلف دانش‌آموز در آن به شکلی مدون گردآوری می‌شود که قابل ارزشیابی است عامل تعیین‌کننده ملاک‌های ارزشیابی کارپوشه همان هدف‌های آموزشی معلم است؛ یعنی بیان انتظارات معلم از آنچه که قرار است در نتیجه پوشه کاربر آورده شود در ارزشیابی از پوشه کار،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

روش‌های مختلفی بکار می‌روند. از جمله می‌توان به فهرست واریسی چک‌لیست مقیاس درجه‌بندی و روش‌های کلی و تحلیلی اشاره کرد. از دید بسیاری از کارشناسان و متخصصان ارزشیابی یکی از بهترین شیوه‌های ارزشیابی مستمر پویا و سازنده به‌خصوص در حوزه‌های جغرافیا ارزشیابی پوشه‌هایی است که به معلم والدین دانش‌آموز اطلاعات کافی را از میزان پیشرفت دانش‌آموز و چگونگی آن ارائه می‌دهد. آزمون‌های مداد کاغذی نوارهای صوتی مدل‌ها کاردستی‌ها و... را می‌توان در کارپوشه گذاشت. (۹)

پرسش و پاسخ

گفت‌وگوی میان معلم و دانش‌آموز از طریق پرسیدن سؤال زمانی که در حال ارزیابی یادگیری دانش‌آموز است بسیار مفید می‌باشد و برای فعال کردن تفکر و کشف درک به معلمان پیشنهاد شده است. برای پاسخ سؤالات به دانش‌آموز زمان کافی داده و از آن‌ها بخواهند تا فکر خود را در گروه‌های کوچک به بحث بگذارند و یک نماینده به نمایندگی از گروه صحبت کند. از دانش‌آموزان بخواهند از بین پاسخ‌های متفاوت یک گزینه را انتخاب کنند. از تمام دانش‌آموزان بخواهند جواب‌ها را بنویسند و انتخاب‌های خود را بخوانند. در فرآیند پرسش و پاسخ بر پرسیدن سؤال و تداوم ساخت سؤالات معنادار تأکید شده است. پرسیدن سؤال از دانش‌آموز به‌صورت منظم نیز پیشرفت آنان را نشان می‌دهد. (۱۰)

ارزشیابی پایانی

ارزشیابی از دانش‌آموزان در پایان یک دوره تحصیلی ارزشیابی پایانی نامیده می‌شود. امکان دارد این ارزشیابی، شفاهی، عملکردی و کتبی باشد. در هر حال نمره‌های ارزشیابی پایانی نمره ارزشیابی پایانی دانش‌آموز در یک دوره سه‌ماهه یا یک‌ترم تحصیلی است. در پرسش‌های شفاهی یا کتبی توجه به موارد نگرشی و مهارتی نیز مهم است و حداقل تعدادی از پرسش‌ها باید از محدوده دانش فراتر رود و نگرش و یا مهارت را نیز شامل شود در ارزشیابی پایانی از دانش‌آموز معیار قضاوت حدود انتظارات پرسش است؛ بنابراین نمره دانش‌آموز بر اساس بارم‌بندی معلم برای هر سؤال ارزشیابی می‌شود به‌این ترتیب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز با خودش یا با دیگری مقایسه نمی‌شود؛ بلکه معیار ارزشیابی بارمی است که معلم در نظر گرفته است بنابراین توصیه می‌شود، معلمان در طراحی چنین پرسش‌هایی دقت به خرج دهند طرح این پرسش‌ها به کمک گروه‌های آموزشی و یا گروه معلمان همکار در یک پایه، بر اعتبار سؤال می‌افزاید (۱۰)

ضرورت پیدایش انواع ارزشیابی

اصل نهان در فرایند ارزشیابی این است که معلم باید آنچه را که به دانش‌آموز یاد داده است ارزشیابی کند؛ بنابراین ارزشیابی معتبر آن است که باهدف‌های برنامه آموزشی همخوانی داشته باشد در عمل بسیاری اوقات بین این دو ناسازگاری وجود دارد. اگر پرورش «مهارت طبقه‌بندی کردن» از هدف‌های آموزش جغرافیا است، باید توانایی دانش‌آموز در طبقه‌بندی کردن ارزشیابی شود، نه تکرار طبقه‌بندی‌هایی که دیگران انجام داده‌اند؛ به‌عبارت‌دیگر، به خاطر سپردن حاصل کار دیگران در طبقه‌بندی کردن که به‌وفور در میان پرسش‌هایی رایج امتحانی مشاهده می‌شود یک ارزشیابی حافظه‌ای است، نه ارزشیابی.

توانایی طبقه‌بندی کردن روش سنتی ارزشیابی معمولاً در مورد آنچه دانش‌آموز از باب محتوا فراگرفته موفق است؛ ولی آموزش محتوا هدف اصلی آموزش نیست. به این دلیل معرفی انواع دیگری از ارزشیابی‌ها ضرورت پیدا کرده است لذا باید به دنبال یافتن ابزارهایی برای ارزشیابی بود که بتواند به‌درستی باهدف‌های آموزشی آن در سازگار باشد (۱۰).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بحث و نتیجه‌گیری

فرایند آموزش جغرافیا فرایندی درهم‌تنیده از پرورش مهارت‌ها نگرش‌ها و آموزش محتواست. ارزشیابی را فرایند جمع‌آوری اطلاعات از آموخته‌های دانش آموزان و قضاوت در مورد حدود آموخته‌ها تعریف کرده‌اند بنابراین اولاً ارزشیابی یک فرایند است و نه فرآورده و میدانیم هر فرایندی زمان‌بر است و امتحان‌های مرسوم و سنتی چنین ویژگی را ندارند. ثانیاً، در این فرایند، مجموعه اطلاعاتی از کلیه آموخته‌های دانش‌آموز جمع‌آوری می‌شود. با توجه به هدف‌های آموزش فارسی در برنامه جدید که آموزش فارسی به فرایند آموزش و فرآیندهای یادگیری نظر دارد یعنی اعتقاد دارد که اگر آموزش حقایق و مفاهیم و دانستنی‌های علمی از مسیر پرورش مهارت‌ها و نگرش‌های ضروری بگذرد به‌صورت توسعه‌یابنده در رفتار دانش‌آموزان پایدار مانده در این صورت دانش‌آموز برای حل مسائل و اندیشیدن برای به‌کار بستن درباره‌ی مسائل مختلف و متنوع موجود در محیط زندگی روزمره علمی و اجتماعی خود در دو بعد فردی و جمعی توانا شده و با کسب سواد علمی فناورانه به‌صورت یادگیرنده مادام‌العمر پرورش می‌یابد. لذا شیوه‌های ارزشیابی معلم باید پشتیبان و توسعه‌دهنده این نوع نگرش بر آموزش جغرافیا باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

۱. احمدی، غلامعلی. (۱۳۸۰). مجموعه مقالات اولین همایش ارزشیابی تحصیلی - پژوهشکده تعلیم و تربیت.
۲. کتاب معلم (راهنمای تدریس) علوم تجربی سوم دبستان، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش چاپ اول (۱۳۸۱).
۳. ارزشیابی آموزشی (مبانی سنجش توانایی و بررسی برنامه) ولف، ریچارد - ترجمه علیرضا کیانش - چاپ دوم (۱۳۷۵) مرکز نشر دانشگاهی.
۴. امین زاده، حسن محمد (۱۳۸۲). نقش ارزشیابی در میزان بهره‌وری و اثربخشی استانداردها در آموزش و پرورش، همایش علمی استاندارد و استانداردسازی در آموزش و پرورش. تهران انتشارات دفتر بهبود کیفیت و راهبری استانداردها.
۵. حسنی، محمد. (۱۳۸۲). طرح ارزشیابی توصیفی. تهران: آثار معاصر.
۶. راهنمای معلم کتاب علوم پایه اول دبستان.
۷. حسنی، محمد و احمدی، حسین (۱۳۸۴)، ارزشیابی توصیفی الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی. تهران: مدرس.
۸. حسنی، محمد. (۱۳۸۲). راهنمای اجرای ارزشیابی کیفی توصیفی در کلاس. تهران: انتشارات عابد.
۹. سیف، علی‌اکبر، (۱۳۹۲). اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی. تهران: انتشارات دوران.
۱۰. قلی زاده، آذر. قنبری طلب، محمد، قنبری علی. بررسی تأثیر انواع ارزشیابی بر پیشرفت تحصیلی در درس علوم تجربی. ویژه‌نامه ارزشیابی تحصیلی فصلنامه تعلیم و تربیت شماره مسلسل ۷۰-۶۹.